

Juhász Gyula olvasmányai

A Baross Gábor gyakorlógimnázium tanári könyvtárának van egy régi, időrágta, szakadozott könyve. Valaha ide jegyezték be a könyvkölcsönzők neveit. Nincs érdekesebb olvasmány, mint egy ilyen könyv. Bár a lapok felső részére bejegyzett kölcsönzők nevei alig mondanak többet, mint a síremlékre vésett nevek: legtöbbje már ismeretlen és egykori viselőjük régen por és hamu, de az alattuk felsorakozó könyvcímek úgy állanak, mint hűséges barátok, akik mindig készek a régi, az „egyetlen“ barátról valami érdekeset, valami meglepőt mondani. Mert ha közhely is, de igaz, hogy madarat tolláról, embert könyvről lehet megismerni. Zrínyi könyvtára a költő messze kimagasló európai műveltségéről beszél, Rákóczi könyvtárának szellemi fényénél irogatta Mikes Kelemen leveleit, a fiatal Magyarország harcosai nagy szellemek alkotásainak lángjánál edzették lelküket harcra a közöny, a köznapiság, a műveletlenség rémei ellen. A könyv multunk, jelenünk, jövőnk őrizője. Vele születünk és vele halunk meg.

Egy napon, ahogy az említett könyvet lapozgatom nem minden megilletődés nélkül — hiszen több mint egy félévszázadon át változó tanárnemzedékek szellemi táplálékának és munkájának őrizője —, egészen véletlenül egy névre bukkanok. Egyszerű és rövid, mint a legtöbb magyar név. Hangzásában nincsen semmi előkelős-ködő hangzatosság. De van valami belső fénye, mely örök fényforrását viselőjének szenvedésekkel teli gazdag magyar életétől kapja.

Juhász Gyula. Mennyi emlék sokasodik e név hallatára! Még mint kis gimnazista a Somogyi-könyvtárban sokszor láttam könyvekbe temetkezni, vagy a Tisza partján egyedül sétálgatni fájó érzéseket ébresztgető őszi délutánokon. Hányszor megállt a Somogyi-könyvtár előtt, hogy lelkébe vésse százszor, ezerszer az ő háládatlan, szerelmetes városának kacér, megvesztegető képét a Dómmal, a híddal, a Tiszával.

Juhász Gyula. Mennyi vers kísért bennünket szomorú zenéjével. Rímek csilingelése közben látomásszerűen suhan el előttünk az örök Anna szökeségének fájdalmasan tündöklő szépségében.

A név alatt sorakoznak a kölcsönvett könyvek címei. Az első két bejegyzés a költő írása, aláírással: 1918. aug. 12., 1918. okt. 1. Az utolsó bejegyzés 1919. júl. 19. Ez időközben 30 egészen különböző, de a költő általános irodalmi műveltségére nagyon jellemző könyveket olvasott. Kilencszer kölcsönzött. Különböző költészetében az itt olvasott műveknek kétségtelen nyomai vannak. Az olvasott művek között német, francia és magyar alkotások szerepelnek, de vannak magyar fordítású angol eredetű művek is. Legnagyobb részük irodalomtörténeti vonatkozású tanulmány.

Érdekes, hogy az első munka, melyet kölcsönvett, Saint-Simon: Mémoires. A Napkirály nagy századának legérdekesebb, leghűbb képét ezekben az emlékiratokban kaphatjuk meg. A rendkívüli írói

képzelet erejével történeti alakok és pillanatok élednek újra benne. Ez alkalommal veszi ki Zrinyi Miklós költői műveit is. A könyv első lapján Zrinyi arcképe van, mely versre ihleti a késő utódot. Az arckép egész tónusa sötét, s a kissé dülledt szemek mereven néznek.

Sötétén csillogó bogyószemed
Mély századok éjéből rám mered,
Mint keserű vád és komor panasz,
Csüggedt szívem mélyébe villam az!
(Zrinyi, a költő.)

1918. nov. 25-én veszi ki Arany levelezését és 1919. máj. 31-én Arany összes munkáit. Juhász Gyula és Arany János között lelki rokonság van, mely az erősebb szemlélődő természetben, a realista hajlamban és az örökké ideges érzékenységben s az ebből fakadó halk melankóliában nyilvánul meg. Különben nincs modern magyar költő, akit Arany csodálatos művészete, zengő nyelvzenéje ne ihletett volna, ne tanított volna nemes hangra és művészi önmérsékletre. Hátha még belső rokonságot is érez a költő a Mester iránt? Ebből az Arany tanulmányozásból születik meg az Arany Jánoshoz c. költeménye.

Falusi csöndben, termékeny magányban
Megint utódod lettem, nagy előd,
A nyugalomban gazdag aratás van
És én megállok csúreid előtt.
Te vagy a költő most nekem...

Kosztolányi: Modern költők c. művét 1918. nov. 25-én veszi ki. Az európai költészet minden szépsége tárul ebben a könyvben az olvasó elé, ha kissé Kosztolányi-hangulattal is, de művészi és tökéletes tolmácsolásban. A ma költőjének szüksége van irodalmi hatásra, hogy ráeszméltesse önmagát lelke mélyén rejlő eddig még öntudatlan érzéseire, eszméire, gondolataira, és a példán felbátorodva, felszínre hozza azokat.

A következő csoportba a különféle történeti műveket sorolhatnám: Éber: Művészettörténeti olvasmányok. Cantu: Világtörténelem. Czöglér: A csillagászat történelmi jellemvonása. Beöthy: A művészetek története.

Éber és Beöthy művészettörténeteiből merít a költő — a művészi alkotások ihlete mellett — intellektuális benyomást. Ez idővel egybeesnek: Igy szólt Michel Angelo, Himnusz egy csonka Vénuszhoz, Giconda, Io sono pittore, Tiziannak, stb. c. költeményeinek megjelenése.

Cantu Cesare (1804—1895). Storia universale nagy művének 12 kötetét is kölcsönvette a költő. A mű nem tárgyilagos, adatai gyakran tévesek, de nagyszerű korelevenítő leírásai érdekeltek. Juhász

Gyula történeti vonatkozású költeményei megszületésében Cantu nagy művének bizonyosan része van.

A költőt mi nem érdekelné még, ha nem a csillagok. De nemcsak az érzelem, hanem a tudomány síkján is. Nem meglepő, de érdekes, hogy a költőt az ég, a végtelenség titkai tudományos vizsgálatainak eredményei, feltevései is szerfölött érdekelték.

A harmadik csoportba a különféle irodalmi vonatkozású tanulmányokat sorozhatjuk. Szilágyi Sándor: Rajzok és tanulmányok. — Werner: Lyrik und Lyriken. — Koeppel: Byron. — Barine: Alfred de Musset. — Robert Hessen: Shakespeare. — Péterfy: Összegyűjtött munkái. — Vogüé: Az orosz regény. — Pater: Görög tanulmányok és Brandes (Georg Moris Cohen): Die Hauptströmungen der Litteratur des 19-en Jahrhunderts. (Die romantische Schule in Deutschland.) Poincaré: Tudomány és föltevés. Benedek E.: A magyar kritika.

A negyedik csoportba a különféle folyóiratok tartoznak: Századok (1907). Irodalomtörténeti Közlemények. Les Annales (1901). A feltűnő az, hogy a művek megválogatásánál különösen a nagy romantikusokkal, vagy magával a romantikával foglalkozó művek vannak többségben. Barine Arvéde (1840—1908) francia író nő rendkívüli finomsággal megírt kritikái munkái és remekbeszabott történeti arcképei révén lett híressé. Legismertebb munkája: Alfred de Musset.

Pater Walter Horatio (1839—1894) angol író és esztétikus. A legnagyobb írásművészek egyike, akinek művészi teóriája a stílustökéletességben csúcsosodik ki. Az impresszionista módszert követi, a történelemnek főleg azok a területei érdekelték, ahol az emberi lélek gyümölcsöző virágba bomlott.

Az idegenek között legnagyobb Brandes, dán irodalomtörténet-író és kritikus. A dán romantika egyeduralmának megdőntője és a realizmus diadalravívője. Művei inkább társadalomreformatori, mint irodalomtörténeti céllal íródtak.

Zolnai Béla Juhász Gyula költészetére vonatkozólag az igazi kritikus intuíciójával egyszer s mindenkorra érvényes megállapításokat tesz, amikor mindenkit megelőzve Juhász Gyulát a legkultúraltabb magyar költők egyikének nevezi, akinek költészetét nem a romantikus eruptio, hanem a kultúra jellemzi. „Állandó ihlete nem a cselekvés, hanem a cselekvéstelenség, nem a romantikus elindulás a kék virág, a kék madár után, hanem a klasszikus lemondás, az egyhelybenmaradás... Mintha az egész világ beletükröződnék a lelkébe, a verseiben egy egész kultúrvilág verődik vissza.”

Ha az itt felsorolt művek Juhász Gyula műveltségének csak töredékét tesszik, de képet adnak a költő nagyvonalú európai műveltségéről és érdeklődéséről. A vidéki költő mennyivel magasabban állt műveltségével, költészetével a „beérkezett” neves kortársaknál, akik vállveregetéssel és agyonhallgatással intézték el a „falusi poétát”. Szabó Dezső egyik cikkében elmondja találkozásuk történetét, közben leírja Juhász külsejét is. Az ember önkénytelenül Victor Hugo Quasimodojára gondol, a színek annyira romantikus-natura-

lisztikus ecsetelésűek; de ugyanakkor a legnagyobb elismeréssel és csodálkozással adózik Juhász Gyula széleskörű műveltségének.

Juhász kölcsönvett könyveinek a címei, néma, de annál beszédesebb, örök tanui annak a kultúrált, befelé mélyülő életnek, amelyről csak a beavatottak tudtak és beszéltek.

Debrecennek volt egy költője több mint egy évszázaddal ezelőtt, akinek költészetében visszatükröződött az akkori egész kultúrvilág: Csokonai; és ma Szegednek is van. Életükben és halálukban nagyon sok közös vonás van. A kellő tisztelet és hála Csokonainak még halála után is nagyon későn érkezett. 1805-ben halt meg és szobrot csak 1822-ben kapott. A mi Juhász Gyulánk már 1937 óta tudja az örök titkot, melyet életében annyira kutatózott, de az utókor a kellő tiszteletadással várat, még mindig nagyon várat magára.

Avagy Szeged még mindig nem tudja, hogy az egyik legnagyobb költőt adta a Hazának?

Madácsy László

Az ismeretlen Juhász Gyula

Már kevesen tudják, még Szegeden is, hogy Juhász Gyula szellemi kincsének egyik részét aprópénzre váltva, a szegedi újságokban szórta szét hol versek, hol nagyszerű cikkek formájában. Első munkái, cikkei — a kilencszázas évek elején, szinte még gyermekkorában — jelennek meg a különböző, de főképpen a szegedi napilapokban (Szegedi Napló, Szeged és Vidéke) és az újságírással való közvetlen kapcsolata megmarad (Délmagyarország) csaknem egészen haláláig.

Különös, hogy ez a magánykedvelő költő mennyire szerette a kérészéletű írás örömeit: a nyilvánosságot; mennyire szeretett hangot adni — a mindennapi élet zúrzavarában — érzéseinek, gondolatainak, és mennyire szerette a tollal való harcot. — Az újságíráshoz való korai vonzódásáról a költő maga számol be egy későbbi emlékezésében. Mint budapesti egyetemi hallgató a Nemzeti Színház deszkáin statisztaként többször „fellépett”. Egy napon, felvonás közben meghallotta, hogy a Newyork-palota ég. — „Én hirtelen — írja —, ahogy voltam szandálban, fehér köntösben, rohantam a tűz irányában. Ekkor ébredt föl bennem a riporter, aki legyőzte a színházi embert. (Azóta ketten viaskodnak a költővel, aki mégis, hiába, nem hagyja magát!... és igaz van!)” (D. M.* 1919. ápr. 25.)

A szegedi újságírásnak a fénykorát a 20—30-as években Juhász Gyula, Móra Ferenc és Sz. Szigethy Vilmos jelentették. Juhász Gyula roppant műveltsége, a legnemesebb emberi és magyar szellemi hagyományokra támaszkodó és minden újat és szépet befogadni tudó képessége révén azok közé az újságírók közé tartozott, akik olyan kevesen voltak és vannak ezen a világon.

Minden írását a jóság, a szépség és az igazság iránt való határtalan rajongás ihlette és nemcsak mint költő, de mint újságíró is

* D. M. = Délmagyarország.